

Bidden voor vrede is niet genoeg ...

Eind september vond de vredesweek plaats en enkele kerken hebben deze gelegenheid aangegrepen om een collecte te organiseren voor Stichting COME.

In de seminars werkt de vraag naar identiteit spiegelend: het is verhelderend te ontdekken wie je bent en waar je staat. Over identiteit denk je niet direct na. Eigen opvattingen en vanzelfsprekendheid spelen een rol. Wanneer je in het Midden-Oosten komt wordt zichtbaar en voelbaar dat identiteiten daar van nadrukkelijke betekenis zijn: wie je bent is van levensbelang. Tijdens de ontmoetingsseminars leren deelnemers elkaar kennen en ook elkaars identiteiten. Dat is van fundamenteel belang. De wortels voor vrede zitten in mensen zelf.

Politiek en religie

Het conflict in het Midden-Oosten is jonger dan 100 jaar. De eerste botsingen ontstonden in de jaren 20. De krant "Jerusalem Post" heette toen nog "Palestine Post". Het conflict groeide door een opeenstapeling van verkeerde beslissingen, extreme gebeurtenissen (sho'a = vernietiging), de Engelse politiek. Het oprichten van de staat Israël in 1948 werd niet erkend door de Arabieren. De identiteit van de Palestijnen werd sterker. De oorlog in 1967 werd door Israël gewonnen. Een bijna irrealistische overwinning waarmee Israël tot een irrealistische bezetter werd. Bezetten is slecht voor het zelfverstaan. Het stimuleert het extremisme. Het seculiere zionisme ging zich verbinden met religie. Religie en politiek zijn twee elementen die in combinatie tot problemen leiden. Religie kent absolute waarden, de politiek kent voorlopige waarden. Zo krijgt een staat bijna een goddelijke waarheid waaraan je niet tornt. Rabin wilde tornen aan de 'gave van het land'. Hij werd beschouwd als ontkenner van het meest heilige en moest dat bekopen met de dood. Ook in de Palestijnse zelfmoordcommando's vinden we dit principe terug. Een politiek doel wordt een absoluut doel. Extremen ontwikkelen zich tot 'elkaar uitsluiten'. In deze doodlopende straat beweegt zich het vredesproces. Er is nauwelijks ruimte tot manoeuvreren. De achterban is gevoelig en dat is een groot probleem. Mogelijkheden tot compromissen zijn dus klein en gevaarlijk.

Praten in het spanningsveld van angst en verlangen

In dit gebied bevindt COME zich met de ontmoetingsseminars. Onze initiatieven moeten dus laagdrempelig zijn. Dat jonge mensen met elkaar willen praten zegt al iets. Ze zijn bereid te luisteren, want ze komen. Maar hoe praat je met elkaar? Jeruzalem is belangrijk om religieuze redenen, maar je wordt boos als de ander dat claimt. Wat als je vader er is geboren, je broer er is omgekomen, je oma er vandaan is gevlucht? Jeruzalem krijgt dan een emotionele waarde voor je, want het is een deel van je identiteit.

De moeder van een Jordaanse deelneemster moest ooit vluchten uit Jaffa. De sleutel van het huis heeft ze nog steeds in haar bezit. Woont die Joodse jongen uit Jaffa in dat huis, die jongen die je ontmoet tijdens het seminar? Hoe kun je dan met elkaar praten? Je eet en danst met elkaar. Je houdt van dezelfde muziek.

Je gaat elkaar aardig vinden. En toch: hij wil je het land uitgooien en zegt: "Jij hebt geen recht van bestaan". Maar ze praten. Ze zijn zo nieuwsgierig dat ze niet slapen, want ze ontmoeten elkaar nooit. In eigen land is dat onmogelijk. Het checkpoint is een 'ontmoetingsplaats', gekenmerkt door ongelijkwaardigheid.

Joden komen alleen in Hebron als ze in dienst zijn. Want in Hebron is het gevaarlijk. Ze kennen Parijs, ze hebben door de Himalaya gezworven. Maar Bethlehem, 6 km verderop, kennen ze niet.

COME probeert de deelnemers een andere situatie, een neutrale plaats te bieden om te praten. Tien dagen lang, zowel tijdens het formele seminar als daarbuiten. Het gaat om de vraag: "Is er een mogelijkheid om met elkaar te leven?". Tegelijk willen ze de ander niet.

Waarom doen ze dit dan toch? Het heeft te maken met realiteit en de vertwijfelde wil te aanvaarden. Maar ze blijven deel van een eigen identiteit. De Palestijnen als Israëlische staatsburgers hebben moeite met het zingen van het Israëlische volkslied HaTikwa: "Zolang in het hart de joodse ziel nog leeft zal onze eeuwenlange hoop om als een vrij volk in ons land te leven niet verdwijnen." Kun je dat

zingen als Palestijn? Wat doet dat met het respect voor en de trouw aan jouw eigen identiteit, aan het volk waartoe je behoort, aan je verwanten en geliefden? Hoeveel van jezelf kun je opgeven zonder de pijn te laten escaleren? En wat staat daar tegenover? Het is een pijnlijk proces van: "Ik wil dat je weg bent als ik morgen wakker word" tot: "Is er een mogelijkheid om met elkaar te leven?". Het is balanceren tussen verliezen en ontvangen, loslaten en openstaan, macht en kracht.

De pijn van de ander

Wezenlijk in de gesprekken is te proberen de pijn van de ander te verstaan. Werkelijk weet hebben van de pijn van de ander. De Sho'a is er. Niet als rechtvaardiging, maar als pijn, als voelen wat het betekent. We willen de pijn van de ander liever overdekken met zand. Hoe praat je over het vluchtelingenprobleem? Hoe over de Sho'a? De Joden zien zichzelf als slachtoffer van de Sho'a. Een Palestijn beschouwde zich echter als werkelijk slachtoffer: vanwege de Sho'a is de staat Israël gesticht met als gevolg dat de Palestijnen werden verdreven. Ze zijn allemaal slachtoffers aan een collectieve identiteit. Daar kun je je achter verstoppen. Tijdens het laatste ontmoetingsseminar op Cyprus zei een Joodse deelnemer: "Ik ben bereid de verantwoordelijkheid op me te nemen voor het vluchtelingenprobleem. Maar aanvaarden jullie ook je verantwoordelijkheid daarin?". Hij vermeed het woord 'schuld'. Zijn gesprekspartner kon de vraag niet bevestigen. Als je beiden verantwoordelijk bent, kun je met elkaar praten. Anders zegt het slachtoffer: "Jij moet mijn probleem oplossen". Het conflict is deel van de identiteit. Men worstelt om elkaar te leren kennen.

Rol van de deelnemers bij het organiseren

Stichting COME. werkt samen met committees: twee deelnemers van elke groep uit vorige seminars. Vaak studeren ze zelf nog. Zij rekruteren de mensen via mond tot mond. De voorwaarden voor deelname zijn: bereidheid te luisteren, Engels spreken (voor iedereen niet de moedertaal), leeftijd 20-30 jaar en een doorsnee van elkaars bevolking (religie, woonplaats, politieke overtuiging). Belangrijk is dat er niet openlijk in de krant voor wordt geadverteerd. In de Palestijnse maatschappij geeft de familie je bescherming. Deelnemers moeten er dus geen verdere bekendheid aan geven dan in eigen kring. De Palestijnse identiteit wordt steeds sterker, en dat is merkbaar. De gelijkwaardigheid neemt toe. Het Midden-Oosten kent een praatcultuur. Luisteren is moeilijk. Hoe luister je naar een zionist of een Hamaslid? Er zijn vooroordelen: "De Palestijnen kennen alleen de taal van het geweer", en "Joden zijn bezetters". Het programma wordt door de committee-leden gemaakt. De thema's zijn de laatste jaren meer politiek gericht. In de seminars gaat het erom het gezicht van de ander te zien. De Nederlanders bewaken de grenzen. Zo liet een Joodse deelnemer zich eens ontvallen: "Het zionisme betekent dat het hele land van ons is, dus ook jouw huis". Zijn Palestijnse gesprekspartner woonde op voortdurend geannexeerd land. Deze dingen doen gesprekken stokken. De Nederlanders pendelen dan tussenbeide. Resultaten? Het initiatief is te marginaal om op macroniveau resultaten te merken. Wel zijn er bijvoorbeeld journalisten en politici die ooit aan onze seminars hebben deelgenomen. Maar misschien was dat zonder COME. ook zo geweest. COME. blijft dit initiatief voortzetten omdat er vraag is naar deze gelegenheid, terwijl het vanuit de deelnemers zelf erg moeilijk te organiseren is. Bovendien zijn de activiteiten op dit gebied vaak politiek bepaald. Zelden is er gelijkwaardigheid (aantal deelnemers, taal, meerdere dagen, grassroot niveau). We houden ook geen verplichte binding met de deelnemers. Voor een netwerk heeft COME. te weinig personeel. Vooral willen we de deelnemers niet dwingen lid te zijn, contact te onderhouden of dergelijke. Er zijn teveel NGO's (Non Governmental Organizations) die vragen om verplichtingen, waardoor afhankelijkheidsrelaties ontstaan. Daarom is COME. 'neutraal'. Wij kunnen en willen geen politiek of religieus etiket dragen tegenover het Midden Oosten.

“Van waar zal mijn hulp komen ... ?”

“Daar zie je maar weer waar godsdienst toe leidt”, zegt Yussef bitter. We staan op de rand van een heuvel en kijken naar het kleine Palestijnse dorpje waar hij vandaan komt. Het ligt in een kleine vallei, omringd door heuvels van het bergland van Juda. Op de toppen van die heuvels liggen de nederzettingen, de settlements van de Israëliërs die zich in het gebied van Juda gevestigd hebben. “Daar ligt een ultraorthodoxe nederzetting”, zegt hij, “en daar een nederzetting van de nationale religieuze beweging, en daar een basis van het Israëlische leger”. Hij voegt er wat spottend aan toe: “Ik hef mijn ogen op naar de bergen, van waar zal mijn hulp komen? Niet van die nederzettingen”, geeft hij als antwoord. Godsdienst is de splijtzwam in deze regio. Op het moment waarop de religie een rol gaat spelen lijkt het wel of rationele overwegingen hebben afgedaan. Yussef, Palestijn, al jarenlang actief in de dialoog van Palestijnen en Israëli, zucht. “Het gevaar is groot”, zegt hij, “dat door de stagnatie van het vredesproces de extremisten van beide kanten - in het bijzonder de religieuzen onder hen - de overhand zullen krijgen”.

“De godsdienst is de basis waarop we elkaar, Moslims, Joden en Christenen, kunnen vinden”, vertelt Yehuda. “Het geloof in de Onnoembare hebben we gemeenschappelijk. Wanneer we elkaar daarin vinden is een mogelijkheid van oplossing van onze conflicten gegeven”.

Yehuda is een orthodoxe Jood, die hard werkt aan de interreligieuze dialoog.

“De religie”, zegt hij, “verbindt ons”. Met zijn keppeltje op, en niet in uniform, is Yehuda een zeldzame verschijning in de Palestijnse gebieden.

Wat is waar van deze twee zo verschillende opvattingen over de rol van geloof in het Midden-Oosten?

Bijdragen is een voorrecht

De situatie in het door oorlogen en conflicten verdeelde gebied van Israël en Palestina is ingewikkeld. Gemakkelijke oplossingen, eenzijdige meningen en standpunten worden door de steeds veranderende werkelijkheid overhoop gehaald. In deze complexe en soms zeer verwarrende situatie proberen wij als kleine stichting de betrokkenen te helpen hun eigen weg te vinden naar elkaar. Yussef en Yehuda kennen elkaar en praten met elkaar. Ze zijn het totaal oneens, maar slagen erin elkaar te verstaan en te begrijpen. Dat is in het Midden-Oosten soms al een wonder. Een dergelijk ‘wonder’ meemaken is een voorrecht, en zeer inspirerend. Onze deelnemers zijn bewonderenswaardig in hun inzet.

De Stichting COME. wordt gesteund door Nederlanders die zich betrokken voelen bij het conflict van het Midden-Oosten.

Ook die betrokkenheid kan zich niet alleen uiten in eenzijdige standpunten of oordelen. Die standpunten worden dan al gauw ideologische of religieuze vooroordelen. In die spanning tussen engagement en distantie, solidariteit en kritiek, geloof en rationaliteit ten aanzien van het Midden-Oosten proberen we als COME. samen met anderen te werken, voorlichting te geven en seminars te organiseren. Soms is dat verwarrend en schokkend, maar de verwarring werkt vaak heilzaam en de schok is dikwijls gezond.

Op die manier proberen we een bijdrage te leveren aan de moeizame weg tot verzoening die, naar we hopen en bidden, realiteit zal worden. Maar bidden alleen is niet voldoende.